

Mogućnost prijeboja, cesije i drugih obračunskih plaćanja kad je nad jednim od sudionika otvoren (pred)stečajni postupak

Doc. dr. sc. Jelena ČUVELJAK, dipl. iur. *
UDK 347.736

Otvaranje predstečajnog te stečajnog postupka utječe na prava i obveze stranaka pa i na mogućnost namirenja tražbina. Kao značajno pitanje pojavljuje se i pitanje izjava o prijeboju i sklapanja ugovora o cesiji prije i nakon otvaranja kako predstečajnog tako i stečajnog postupka.

Stoga autorica u ovome članku razmatra pravila o prijeboju i cesiji te drugim oblicima obračunskih plaćanja kad je nad jednim od sudionika otvoren predstečajni odnosno stečajni postupak.

1. UVOD

Svrha svakoga predstečajnog postupka je uređenje pravnog položaja dužnika i njegova odnosa prema vjerovnicima i održavanja njegove djelatnosti, dok je svrha stečajnog postupka namirenje vjerovnika stečajnog dužnika unovčenjem imovine dužnika i podjelom tako prikupljenih sredstava vjerovnicima, prema redoslijedu utvrđenom

u *Stečajnom zakonu* (dalje: SZ).¹ Upravo radi očuvanja tih ciljeva, postoje posebna pravila o prijeboju tražbina i o cesiji tražbina.

Naime, nakon otvaranja kako predstečajnog tako i stečajnog postupka, i to s početkom dana kada je oglas o otvaranju postupka istaknut na oglasnoj ploči suda, nastupaju brojne pravne posljedice, a jedna od bitnih je i pravilo da vjerovnici mogu svoje tražbine prema dužniku ostvarivati samo u tom postupku. Dakle, svi oni vjerovnici čije su tražbine nastale do dana otvaranja predstečajnog odnosno stečajnog postupka smatraju se predstečajnim odnosno stečajnim vjerovnicima, dok su oni čije su tražbine nastale nakon otvaranja stečajnog postupka vjerovnici stečajne mase odnosno vjerovnici dužnika u predstečaju.

Iz prethodno iznesenog proizlazi da su u jednom pravnom režimu tražbine nastale do otvaranja predstečajnog odnosno stečajnog postupka, dok su u drugom pravnom režimu tražbine nastale nakon otvaranja postupka. Naime, za sve tražbine koje nastanu nakon otvaranja postupka postoji obveza da se namire u cijelosti, dok se tražbine

* Sutkinja Visokoga trgovačkog suda RH, prof. Visoke škole ZŠEM

¹ Nar. nov., br. 71/15, 104/17.

nastale prije otvaranja postupka namiruju u skladu s predstečajnim sporazumom odnosno u stečajnom postupku razmjerno, u skladu s prijavom tih tražbina u stečajnom postupku.

2. PRIJEBOJ

Iako nakon otvaranja predstečajnog odnosno stečajnog postupka svi vjerovnici dužnika mogu svoje tražbine ostvarivati samo u okviru tog postupka, ipak kada je vjerovnik u vrijeme otvaranja postupka imao, na temelju zakona ili ugovora, pravo na prijeboj, otvaranje predstečajnog odnosno stečajnoga postupka je bez utjecaja na to njegovo pravo, stoga on zadržava pravo na prijeboj (čl. 174. SZ-a).

Dakle, vjerovnik koji bi imao **mogućnost jednostranog prijeboja**, to svoje **pravo zadržava** neovisno o tome što je otvoren postupak. Stoga, takav **vjerovnik umjesto prijave tražbine može uputiti izjavu o prijeboju**.

2.1. JEDNOSTRANI PRIJEBOJ – OPĆENITO

Odredbе o prijeboju ili kompenzaciji sadržane su u čl. 195. – 202. *Zakona o obveznim odnosima* (dalje: ZOO),² kojima se ističe da je **prijeboj** takav **način prestanka obveznog pravnog odnosa**, do kojeg **dolazi kroz međusobno obračunavanje (prebijanje) tražbine** koje **dužnik ima prema vjerovniku**, s **protutražbinom** koju **vjerovnik ima prema dužniku**.

Stoga, da bi prijeboj bio moguć kao prestanak obveznog odnosa, moraju između istog vjerovnika i dužnika istodobno postojati međusobne tražbine, jer je dužnik iz jednoga obveznog odnosa istodobno vjerovnik svojeg vjerovnika na temelju nekoga drugog obveznog odnosa. Tada ne dolazi do nepotrebnog dvostrukog ispunjenja međusobno postojećih obveza, nego se one obračunavanjem potpuno ili djelomično i prebijaju. Naime, ako su obje tražbine koje su predmet prijeboja jednake, kompenzacija dovodi do njihova prestanka, a ako to nisu, manja tražbina utrnjuje dok se veća samo smanjuje za svotu te manje tražbine, što znači da tada dolazi do djelomične kompenzacije, jer će vjerovnik veće tražbine i dalje imati pravo tražiti njegovo namirenje, dakako u dijelu u kojemu ono nije prestalo prijebojem.

2.1.1. Pretpostavke za jednostrani prijeboj

Da bi došlo do **jednostranog prijeboja**, **potrebno** je da se ispune određene **pretpostavke** koje su i izričito predviđene:

1. tražbina i protutražbina u trenutku prijeboja moraju **pravno postojati**, dakle tražbine moraju faktično postojati.
2. tražbine moraju biti **uzajamne**, odnosno mora postojati dvostranoobvezni pravni odnos, na temelju kojeg su strane istodobno međusobni vjerovnici i dužnici. Dakle, s vjerovnikovim potraživanjem može se prebiti samo tražbina koju dužnik ima prema vjerovniku, a ne i tražbina koju prema vjerovniku ima neka treća osoba /tzv. posredna kompenzacija/, jer takav prijeboj, u pravilu, nije dopušten. Navedeno pravilo ima neke **iznimke**:

- tako jamac može izvršiti prijeboj dužnikove obveze prema vjerovniku s dužnikovom tražbinom od vjerovnika (čl. 197. st. 2. ZOO-a), a to se njegovo pravo temelji na odredbama čl. 116. st. 1. i 2. ZOO-a koje propisuju da jamac može istaći protiv vjerovnikova zahtjeva sve prigovore glavnog dužnika (isključujući čisto osobne dužnikove prigovore), pa i onaj prijeboja, s time da može bitno dužnikovo odricanje od tih prigovora nema učinak prema jamcu. S druge strane, dužnik ne može izvršiti prijeboj onoga što duguje vjerovniku s onim što vjerovnik duguje njegovu jamcu (čl. 187. st. 1. ZOO-a) pa tu postoji zahtjev za uzajamnošću;
- kada postoji osiguranje dužnikove obveze zalogom. Naime, onaj tko je dao svoju stvar u zalog za tuđu obvezu, može zahtijevati od vjerovnika da mu vrati založenu stvar kad se udovolji uvjetima za prestanak te obveze prijebojem te kad vjerovnik propusti svojom krivnjom obaviti prijeboj;³
- kod prijeboja s ustupljenom tražbinom (čl. 199. ZOO-a), jer cesus može s tom tražbinom prebiti i određene svoje tražbine koja ima prema cedentu, a ne cesionaru. Tako će npr. dužnik moći prebiti i cesionaru one svoje tražbine koje je do obavijesti o ustupanju mogao prebiti cedentu.⁴ Svaki se solidarni dužnik može pozvati na prijeboj koji je učinio njegov sudužnik, no tražbinu koja pripada solidarnom dužniku ne mogu prebijati ostali sudužnici. Jednako tako, dužnik može svoj dug prebiti s tražbinom koju ima prema vjerovniku koji mu zahtijeva ispunjenje, i od toga osnovnog pravila nisu predviđene nikakve iznimke ni odstupanja;
- 3. treći uvjet je da tražbine moraju biti **istovrsne**, odnosno činidbe njihovih obveza moraju biti generične i sastojati se od zamjenjivih stvari istog roda, kao npr. novac, žito, brašno. Istovrsna potraživanja moraju imati i jednaku kvalitetu. No, tražbine ne moraju potjecati iz iste pravne osnove, jer se za jednostrani prijeboj ne traži da postoji tzv. koneksitet tražbina. Ta je istovrsnost uvjet za prijeboj, jer se zahtijeva da stranke izvršenim prebijanjem postignu isto ono što bi postigle i stvarnim neposrednim ispunjenjem obveze, a to se može ostvariti samo točnim izvršenjem sadržaja postojeće obveze. No pitanje istovrsnosti je kod otvaranja stečajnog postupka donekle izmijenjeno jer se sve tražbine izražavaju u kunama, i to prema vrijednosti na dan otvaranja stečajnog postupka u skladu s pravilima o preračunavanju tražbina.⁵ Dakle, kako se tražbine vjerovnika⁶ izražavaju u kunama neovisno o tome o kakvoj je prije tražbini bilo riječ, ovaj je zahtjev za istovrsnosti većinom ispunjen.

³ Članak 197. st. 3. ZOO-a. U ovom slučaju, da bi se mogla primijeniti iznimka, potrebno je da zalagodavac nije dužnik nego neka treća osoba, te ta osoba mora, kad se steknu uvjeti za prijeboj, zahtijevati od vjerovnika da joj vrati založenu stvar, jer prijeboj ne nastupa prema samom zakonu, već je potrebno staviti izjavu o prijeboju. U ovom se slučaju zahtjev za povrat stvari izjednačava s izjavom o prijeboju. Ova iznimka je također predviđena radi zaštite interesa osobe koja nije glavni dužnik, ali koja je dala svoju stvar u zalog kao osiguranje podmirenja obveze glavnog dužnika.

⁴ Više o prijeboju s ustupljenom tražbinom v. Prijeboj s ustupljenom tražbinom.

⁵ Članak 144. SZ-a sadržava pravila o preračunavanju nenovčanih tražbina te tražbina izraženih u stranoj valuti, dok čl. 145. SZ-a sadržava pravila o preračunavanju tražbina koje se sastoje od povremenih davanja.

⁶ Dakle, tražbine nastale do otvaranja predstečajnog odnosno stečajnog postupka.

² Nar. nov., br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18.

4. daljnji uvjet za prijeboj je u tome da su pravno postojeće, uzajamne i istovrsne tražbine istodobno i **dospjele**, odnosno da su rokovi za dobrovoljno ispunjenje postojećih obveza već nastupili i kod tražbine i protutražbine jer je riječ o dvostrukom ispunjenju međusobno postojećih obveza. Dospjelom smatramo onu tražbinu čije ispunjenje vjerovnik već može zahtijevati od dužnika. No u slučaju otvaranja predstečajnog odnosno stečajnog postupka mora se voditi računa i o čl. 140. SZ-a koji ističe da nedospjele tražbine dopijevaju otvaranjem stečajnog postupka, a to se pravilo primjenjuje i u predstečajnom postupku.

Dug se može prebiti sa zastarjelom tražbinom samo ako ono još nije bilo zastarjelo u času kad su se stekle pretpostavke prijeboja (čl. 198. st. 1. ZOO-a). Navedena zakonska odredba izraz je pravila prema kojemu pravni učinci izjave o prijeboju nastaju u trenutku kada su se stekle pretpostavke prijeboja (čl. 196. st. 1. ZOO-a), a ne kada je dana izjava o prijeboju. Mogućnost prijeboja, kad su pretpostavke za njega nastale jer je jedna od tražbina zastarjela, ovisi o ponašanju dužnika. On se može ne protiviti tome da se njegova tražbina koja nije zastarjela kompenzira sa zastarjelom protutražbinom druge strane te će tada doći do prijeboja. Ako dužnik, međutim, istakne prigovor zastare, prijeboj neće nastati. Naime, ZOO je predvidio da ako su uvjeti za prijeboj nastali jer je jedna od tražbina zastarjela, prijeboj ne nastaje ako je dužnik zastarjele tražbine istaknuo prigovor zastare (čl. 198. st. 2. ZOO-a), stoga ako nema protivljenja, onda ipak nastaje prijeboj. Takvo je zakonsko rješenje posljedica odredaba čl. 214. st. 1. i 3. ZOO-a, koje propisuju da zastarom prestaje pravo zahtijevati ispunjenje obveze, ali se sud neće obazirati na zastaru ako se dužnik nije na nju pozvao.

5. Tražbine moraju biti **podobne za prijeboj**. U određenom je broju slučajeva, kompenzacija zakonom isključena, mada su inače ispunjene sve pretpostavke za nju. Razlozi za nedopustivost prijeboja nisu u svim slučajevima isti.⁷

Slijedom navedenoga proizlazi da zakon kao uvjete za prijeboj postavlja zahtjeve da su tražbine **pravno postojeće, uzajamne, istovrsne i dospjele**. Stoga se ne postavljaju uvjeti da postoji koneksitet tražbina, odnosno da tražbine moraju potjecati iz iste pravne osnove, niti se ne postavlja kao uvjet pretpostavka likvidnosti tražbina, odnosno da su prebijajuće tražbine nedvojbene i nesporne u pogledu pravnih osnova i visine. Jednako se tako ne stavlja zahtjev da tražbine budu utužive, odnosno da su tražbine još uvijek zaštićene tužbom.

2.1.2. Dodatni uvjet – izjava o prijeboju

Prijeboj **ne nastaje** čim se steknu zakonske pretpostavke za prijeboj, nego je potrebno da jedna strana izjavi drugoj da vrši prijeboj (čl. 196. st. 1. ZOO-a).

Dakle, potrebna je jednostrana izjava volje o namjeravanom prebijanju, koju samoinicijativno izjavljuje dužnik, zahtijevajući od vjerovnika da se njihove međusobne tražbine prebiju ili se isto to postiže prigovorom prebijanja ako vjerovnik zahtjeva od dužnika ispunjenje svoje tražbine. Slijedom navedenoga, nije za nastanak prijeboja dovoljno

da se susretnu kompenzibilne tražbine, jer taj susret ne dovodi automatski do prijeboja. Za davanje izjave o prijeboju nije propisana nikakva posebna forma, a nakon što je takva izjava dana, doći će do prijeboja, dakako ako su se ispunile i ostale pretpostavke za to, neovisno o tome slaže li se druga strana s time.

Ali, nakon izjave o prijeboju, smatra se da je prijeboj nastao onog trenutka kad su se ispunile pretpostavke za to (čl. 196. st. 2. ZOO-a). Dakle, pravni učinak kompenzacije nastaje onog trenutka kad su se stekli uvjeti za kompenzaciju, stoga ona djeluje retroaktivno,⁸ od onog trenutka kad su ispunjene sve zakonske pretpostavke da bi mogla nastupiti kompenzacija. Ovaj retroaktivni učinak dovodi do prestanka tražbine i protutražbine u trenutku kad su postale kompenzibilne */ex tunc/*. U slučaju da su tražbine različitih veličina, nastupa razmjerno smanjenje veće tražbine, dok ona manja u potpunosti prestaje. Uz to, istodobno prestaju i sporedna prava kao što su jamstvo, zalog te prestaju dalje teći kamate i dr., a također *otpada mogućnost dolaska u zakašnjenje ispunjenja*.

Slijedom navedenoga, vjerovnik koji je imao mogućnosti istaknuti prijeboj i prije otvaranja predstečajnog odnosno stečajnog postupka to svoje pravo ne gubi, nego ga može ostvariti i nakon što je otvoren predstečajni odnosno stečajni postupak. Izjavu o prijeboju može dati i nakon što je prijavio tražbinu, no najbolje bi bilo da umjesto prijave tražbine da izjavu o prijeboju dužniku odnosno stečajnom upravitelju. Pri tome treba voditi računa o činjenici da je tražbina prestala u trenutku kada su se srele međusobne tražbine, pa se i kamate računaju samo do tog datuma. Stoga, ako nakon izvršenog prijeboja postoji i dalje dio tražbine, za taj dio vjerovnik mora izvršiti prijavu tražbine u predstečajnom odnosno stečajnom postupku.

U skladu s prethodno navedenim, ako su obje tražbine nastale nakon otvaranja predstečajnog odnosno stečajnog postupka, onda ne postoje zapreke za prijeboj, nego se on može izjaviti kao i da nije otvoren predstečajni odnosno stečajni postupak.

2.1.3. Uračunavanje prijebojem

Kad između dvije osobe postoji više obveza koje mogu prestati prijebojem, prijeboj se vrši **prema pravilima koja vrijede za uračunavanje ispunjenja** (čl. 202. ZOO-a). To se pravilo primjenjuje samo kada između stranaka postoji više obveza koje mogu prestati prijebojem, a one nisu postigle neki poseban sporazum o načinu i redosljedu prebijanja između više postojećih međusobnih obveza.

Naime, kad između istih osoba postoji **više istorodnih obveza**, pa ono što dužnik ispuni nije dovoljno da bi se sve mogle namiriti, onda će se, ako o tome ne postoji sporazum vjerovnika i dužnika, uračunavanje obaviti onim redom koji odredi dužnik najkasnije prilikom ispunjenja (čl. 171. st. 1. ZOO-a). Kad nema dužnikove izjave o uračunavanju, obveze se namiruju redom kako je koja dospjela za ispunjenje. Ako je **istodobno dospjelo više obveza**, prvo se namiruju one koje su najmanje osigurane, a kad su sve jednako osigurane, prvo se namiruju one koje su dužniku najtegotnije. Ako su u svemu prethodno navedenom **obveze jednake**, namiruju se redom kako su nastale, a ako su

⁷ V. pod – 2.3. i 2.5.

⁸ Lat. *extunc*.

istodobno nastale, ono što je dano na ime ispunjenja raspoređuje se na sve obveze razmjerno njihovim iznosima (čl. 171. st. 2. – 4. ZOO-a).

Ako dužnik uz glavnica duguje i **kamate i troškove**, uračunavanje se vrši tako da se prvo otplaćuju troškovi, zatim kamata i napokon glavnica (čl. 172. ZOO-a).

Dakle, kada između stranaka čije tražbine trebaju prestati prijebojem postoji više kompenzibilnih obveza, onda je potrebno utvrditi koje su od njih kompenzirane, a koje i dalje postoje. U tom se slučaju primjenjuju pravila koja vrijede za uračunavanje ispunjenja i primjenjuju se samo onda kada kompenzacija ne dovodi do prestanka svih tražbina.

2.2. OSTALE VRSTE PRIJEBOJA

Uz prethodno navedeni jednostrani prijeboj, kod kojeg postoje međusobne tražbine dviju stranaka, ali do prijeboja može doći voljom jedne ili obje stranke, po sili zakona ili na osnovi sudske odluke, tada razlikujemo: **jednostrani, ugovorni, zakonski⁹ i sudski** prijeboj. Kod svakog se prijeboja donekle razlikuju uvjeti i načini nastanka, no svi dovode do prestanka međusobnih obveza.

2.2.1. Ugovorni prijeboj

Ugovorne strane su slobodne u uređivanju svojih obveznih odnosa, pa se mogu i **sporazumjeti o prijeboju svojih međusobnih tražbina putem novosklopljenog ugovora**. Tu ni jedna od stranaka nije prisiljena na prijeboj, nego do njega dolazi dobrovoljno, pa u pogledu nje nema onih ograničenja koja postoje kod jednostranog prijeboja. U ugovornom prijeboju mogu sudjelovati samo dvije stranke, ali u ugovor može biti uključeno i više stranaka. Tražbine moraju biti uzajamne, ali nije potrebno ni da su istorodne ni dospjele, a nema zapreke prijeboju ni zastarjelih tražbina. Učinci ugovornog prijeboja ne nastupaju od trenutka kad su se ostvarile pretpostavke, nego od trenutka koji stranke odrede u svom sporazumu. Ako u njemu nisu ništa o tome odredile, kompenzacija proizvodi učinke od trenutka sklapanja sporazuma.

2.2.2. Sudska kompenzacija

Do ove vrste kompenzacije dolazi na **temelju odluke suda**, u povodu **istaknutog prigovora tuženika u već postojećoj parnici**. Naime, tuženik može izjaviti da ne osporava osnovanost tužiteljeva potraživanja prema njemu, ali da ima i on određenu tražbinu prema tužitelju, zbog čega zahtijeva od suda da sudskom odlukom izvrši prebijanje tih međusobnih potraživanja uz odbijanje tužbenog zahtjeva. Ovo je kompenzacijski prigovor koji ima procesnopavni karakter, jer kompenzacija ne nastaje na temelju tužnikova prigovora nego na temelju odluke suda, nakon što sud primi tužnikov prigovor prijeboja i utvrdi postojanje uvjeta za predloženo prebijanje. U povodu takva prigovora, izreka presude sadržava uz ostalo i odluku o postojanju ili nepostojanju potraživanja istaknutog radi prebijanja,¹⁰ pa je riječ o tužnikovu procesno-pravnom zahtjevu o kome sud odlučuje jednako kao i o zahtjevu tužitelja.

2.3. ISKLJUČENJE PRIJEBOJA

U **određenim slučajevima**, iako su ispunjene ostale zakonske pretpostavke za prijeboj ipak **tražbine ne mogu prestati prijebojem**, jer je **prijeboj izričito zakonom isključen** te kada postoji zabrana na tražbini druge osobe. Te iznimke su predviđene čl. 200. i 201. ZOO-a. No, većina predviđenih zabrana prebijanja primjenjivat će se samo onda kada dužnik predlaže prebijanje, a vjerovnik se tome usprotivi pozivajući se na zakonske odredbe, prema kojima ne može doći do prijeboja iako su ispunjene ostale pretpostavke za prijeboj.

Tako ne može prestati prijebojem potraživanje koje se ne može zaplijeniti (čl. 200. ZOO-a). U pitanju su potraživanja koja ne mogu biti predmet ovrhe. Koja su to potraživanja, uređeno je u *Ovršnom zakonu*,¹¹ a cilj je tih pravila zaštititi ovršenika kako bi se on zaštitio od možebitnoga ekonomskog uništenja i očuvala njegova materijalna i socijalna sigurnost. Jednako tako, ne mogu se staviti u prijeboj već odranije založena ili zaplijenjena potraživanja, zatim ona na kojima postoji pravo plodouživanja u korist neke treće osobe i slično. Nadalje, ne može se staviti u prijeboj tražbina stvari ili vrijednosti koje su dužniku bile dane na čuvanje ili na posudbu, ili koje je dužnik uzeo bespravno ili ih bespravno zadržao. Stvar se daje na čuvanje ili u posudbu u očekivanju da će u određeno vrijeme biti vraćena, pa se zato onaj kome je stvar predana treba ponašati u skladu s tim očekivanjem, jer se ti ugovori temelje na odnosu povjerenja. Kad bi mu se dopustilo da, umjesto da je vrati, stvar zadrži za sebe pozivom na to da i on ima istorodno potraživanje prema onome tko mu je stvar predao, time bi se osujetila svrha sklapanja ugovora o ostavi odnosno posudbi. S druge strane, tolerirati prijeboj kad su u pitanju stvari bespravno uzete ili zadržane, značilo bi pružanje zaštite protupravnom ponašanju dužnika.

Daljnje isključenje prijeboja dolazi kada je tražbina nastala namjernim prouzročenjem **štete**. Jednako je tako prijeboj isključen u slučaju potraživanje naknade štete nanesene oštećenjem zdravlja ili prouzročenjem smrti.¹² Također ne može doći do prijeboja ako jedna od tražbina potječe iz zakonske obveze uzdržavanja.¹³ Kod određenih vrste tražbina postoje posebni uvjeti pod kojima se tek mogu staviti u prijeboj, kao što je slučaj prijeboja s tražbinom s naslova naknade neimovinske štete, jer se one mogu kompenzirati samo nakon što je oštećeni stavio pisani zahtjev ili tužbu.

Posebnu skupinu isključenja prijeboja čine i **slučajevi** kad je **prijeboj isključen radi zaštite trećih osoba**. To je slučaj kada postoji zabrana na tražbini druge strane, pa dužnik ne može vršiti prijeboj ako je njegova tražbina dospjela tek pošto je netko treći stavio zabranu na vjerovnikovu tražbinu prema njemu.

Riječ je o zabrani do koje dolazi u ovršnom postupku, npr. kod ovrhe na novčanom potraživanju ovršenika. Jedan od učinaka pljenidbe tražbine je i taj da ovršenikomom

¹¹ Nar. nov., br. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20.

¹² Tim se pravilima želi otkloniti mogućnost da stranaka koje su namjerno prouzročile štetu, mogu putem prijeboja izvršiti svoju obvezu prema drugoj strani, odnosno, posebna se zaštita daje jer je šteta nanesena na takvim ljudskim dobrima, čija zaštita, prema shvaćanju zakonodavca, opravdava vjerovnikov zahtjev da mu se tražbina ispunji, iako i on sam dužniku mora ispuniti njegovu tražbinu.

¹³ U smislu pravila koji uređuju obiteljske odnose ta obveza uzdržavanja postoji samo prema osobama kojima je alimentacija zaista potrebna, stoga kad bi davatelj uzdržavanja mogao kompenzirati alimentacijsku tražbinu primatelja uzdržavanja s nekom svojim tražbinom prema njemu, egzistencija primatelja uzdržavanja bila bi ugrožena.

⁹ Ta vrsta prijeboja ne postoji u hrvatskom zakonodavstvu.

¹⁰ Članak 338. st. 3. Zakona o parničnom postupku (Nar. nov., br. 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 25/13, 89/14, 70/19, dalje: ZPP).

dužniku nije više dopušteno da tu tražbinu namiri ovršeniku, jer bi u protivnom bilo onemogućeno ostvarenje svrhe zbog koje je pokrenut ovršni postupak. Nakon pljenidbe tražbine slijedit će njegov prijenos na osobu koja je pokrenula ovršni postupak bilo radi naplate bilo umjesto isplate, pa će ta osoba, a ne dotadašnji vjerovnik, naplatiti tražbinu. Kako su pravne posljedice prijeba iste kao i namirenja, ova odredba onemogućava dužniku da prijebom dovede do prestanka vjerovnikove tražbine na koje je netko treći već stavio zabranu. No, mogućnost da dužnik izvrši kompenzaciju sveg protutraživanja s takvom vjerovnikovom tražbinom isključena je samo onda kada je njegova protutražbina dospjela nakon što je stavljena zabrana na vjerovnikovu tražbinu. Ako je dužnikova protutražbina dospjela prije tog trenutka, nema zapreke prijebom, što je posljedica pravnih učinaka izjave o prijebom.

2.4. NASTUPANJE PRIJEBOJA U PREDSTEČAJNOM I STEČAJNOM POSTUPKU

Uz općih pravila, u samom SZ-u su uređena i dodatna pravila o nastupanju prijeba u stečajnom postupku. Tako je određeno da **ako su u vrijeme otvaranja** stečajnog postupka **tražbine ili jedna od tražbina** koje se imaju **prebiti**, još **pod odgovornim uvjetom**, ili još **nisu dospjele ili tražbine** još **nisu upravljene na istovrsne činidbe**, do **prijeba** će doći tek kad za to budu ispunjene posebne pretpostavke (čl. 175. SZ-a).

Ipak, za potrebe prijeba ne primjenjuju se dva osnovna pravila o tražbinama u stečaju, odnosno pravilo o tome da otvaranjem stečajnog postupka dopijevaju sve tražbine i pravilo da se tražbine koje su vezane uz raskidni uvjet, sve dok uvjet ne nastupi, uzimaju u obzir kao bezuvjetne tražbine. Naime, prijebom je isključen ako tražbina kojom se prijebom treba izvršiti postane bezuvjetna i dospjela prije nego što prijebom postane moguć.

No, u stečaju prijebom nije isključen time što tražbine glase na različite valute ili obračunske jedinice, ako se te valute ili obračunske jedinice u mjestu isplate tražbine kojom se prijebom vrši mogu slobodno zamijeniti. Preračunavanje se obavlja prema tečaju koji u mjestu plaćanja vrijedi u vrijeme primitka izjave o prijebom. Ta je iznimka predviđena zbog toga što se u stečajnom postupku tražbina, neovisno o tome je li novčana, nenovčana, uvjetna, bezuvjetna, dospjela, nedospjela, je li tražbina u stranoj valuti ili u kuni, mora izraziti u novčanom ekvivalentu, i to u kunama na dan otvaranja stečajnog postupka.

To pravilo o nastupanju prijeba na odgovarajući se način primjenjuje i na prijebom u slučaju otvaranja predstečajnog postupka.

2.5. NEDOPUSTIVOST PRIJEBOJA U PREDSTEČAJU ODNOSNO STEČAJU

Da bi se spriječile možebitne zlouporabe, predviđeni su posebni slučajevi kada prijebom nije dopušten. Dakle, **prijebom je moguć u slučaju otvaranja stečajnog postupka, osim ako je riječ o slučajevima kada je, iznimno**, na temelju čl. 176. SZ-a, prijebom **ipak isključen**. To su sljedeći slučajevi:

1. ako je obveza stečajnog vjerovnika prema stečajnoj masi nastala tek nakon otvaranja stečajnog postupka – ovo pravilo je u skladu s činjenicom da se otvaranjem pred-

stečajnog odnosno stečajnog postupka podvlači crta ispod postojećih dugova te se različito namiruju tražbine nastale prije trenutka otvaranja postupka u odnosu na one koje su nastale nakon otvaranja postupka. Stoga se ne može vršiti prijebom tražbine nastale prije otvaranja postupka s tražbinom nastalom nakon, nego se mogu prebijati tražbine ako su obje nastale prije otvaranja postupka odnosno nakon otvaranja postupka;

2. ako je stečajni vjerovnik svoju tražbinu stekao od drugoga vjerovnika tek nakon otvaranja stečajnog postupka – ova iznimka onemogućuje vjerovnike da svoje tražbine namiruju tako da ih ustupaju osobama koje nešto duguju dužniku te da se na taj način poremeti pravilo isplate;

3. ako je stečajni vjerovnik stekao tražbinu ustupom (cesijom) za posljednjih šest mjeseci prije dana otvaranja predstečajnog postupka, odnosno ako nije otvoren predstečajni postupak za posljednjih šest mjeseci prije dana otvaranja stečajnog postupka, a znao je ili morao znati da je dužnik postao nesposoban za plaćanje ili da je protiv njega podnesen prijedlog za otvaranje predstečajnog postupka, odnosno prijedlog za otvaranje stečajnog postupka. Iznimno, prijebom će biti dopušten ako je riječ o tražbini koja je ustupljena u vezi s ispunjenjem neispunjenih ugovora ili o tražbini čije je pravo na ispunjenje ponovno stečeno uspješnim pobijanjem pravnog posla dužnika;

4. ako je stečajni vjerovnik stekao mogućnost prijeba pobojom pravnom radnjom – pobojan je onaj ugovor za koji se utvrdi da je zaključen u vrijeme, na način i pod uvjetima pod kojima SZ određuje razloge i dopušta pobijanje (čl. 198. – 215. SZ-a). Naime, određene pravne radnje poduzete prije otvaranja stečajnog postupka kojima se remeti ujednačeno namirenje vjerovnika (oštećenje vjerovnika), odnosno kojima se pojedini vjerovnici stavljaju u povoljniji položaj (pogodovanje vjerovnika), stečajni upravitelj u ime stečajnog dužnika i stečajni vjerovnici mogu pobijati.

3. CESIJA

Cesija je **ugovor kojim vjerovnik svoju otuđivu tražbinu prenosi na drugu osobu**.¹⁴ No, prilikom sklapanja cesije osnovni ugovor i dalje ostaje na pravnoj snazi bez promjene sadržaja obveze, samo se mijenja osoba vjerovnika, a tražbina prelazi na novog vjerovnika u dosadašnjem sadržaju i obujmu neovisno o tome je li cesionar za tu tražbinu dao isplatu u nominalnoj vrijednosti ili ju je kupio ispod nominalne vrijednosti.

Cesija je, u pravilu, akcesorni pravni posao, jer joj uvijek prethodi neki drugi pravni posao između cedenta i cesionara, pa cesija služi samo kao realizacija toga glavnog prethodnog pravnog posla. Naime, cesija nije sama sebi svrhom, već uvijek postoji određeni pravni razlog zašto stari vjerovnik ustupa svoju tražbinu novom vjerovniku, s tim da cesije mogu biti naplatne i besplatne.

ZOO uređuje cesiju u čl. od 80. – 89. i pritom upotrebljava drukčije nazive za stranke, i to: ustupitelj, primatelj i dužnik. Naime, na temelju čl. 80. ZOO-a određeno je da vjerovnik može ugovorom sklopljenim s trećim prenijeti na novoga svoju tražbinu, osim one čiji je prijenos zabra-

¹⁴ Stari vjerovnik zove se cedent, novi vjerovnik naziva se cesionar, a dužnik se naziva cesus.

njen zakonom, ili koja je strogo osobne naravi ili koja se po svojoj naravi protivi prenošenju na drugoga, s tim da ugovor o ustupanju nema učinak prema dužniku ako su on i vjerovnik ugovorili da ovaj neće moći prenijeti tražbinu na drugoga ili da ga neće moći prenijeti bez dužnikova pristanka.

Dužnik nije stranka ugovora o cesiji, niti je za valjanost ugovora o cesiji potreban pristanak dužnika, ali je ustupitelj obavezan obavijestiti dužnika o izvršenu ustupanju (čl. 82. st. 1. ZOO-a). Naime, ugovorom o cesiji dužnik ne može biti doveden u teži položaj nego što je bio prema osnovnom ugovoru iz kojeg proistječe tražbina prema njemu, stoga mu promjena osobe kojoj treba ispuniti tražbinu ne stavlja dodatne poteškoće. No, da bi on znao kome treba uredno i valjano ispuniti tražbinu, potrebno je dužnika obavijestiti o zaključenom ugovoru o cesiji pa time i novoj osobi vjerovnika. Sve dok ne primi obavijest o cesiji, dužnik može smatrati cedenta svojim jedinim vjerovnikom i prema njemu ispuniti obvezu s valjanim učinkom, no nakon primitka obavijesti o cesiji dužnik može jedino valjano ispuniti svoju obvezu novom vjerovniku, tj. cesionaru. Ta obavijest, odnosno notifikacija, nužna je kako bi sam dužnik znao kome treba ispuniti tražbinu.

Ako vjerovnik zaključi više ugovora o cesiji, odnosno ako je vjerovnik ustupio istu tražbinu raznim osobama, onda ta tražbina pripada primatelju o kome je ustupitelj prvo obavijestio dužnika, odnosno koji se prvi javio dužniku (čl. 83. ZOO-a). Uz glavnu tražbinu, na temelju oborive pretpostavke pretpostavlja se da su dospjele, a neisplaćene kamate ustupljene s glavnom tražbinom (čl. 81. ZOO-a), ali stranke mogu i drukčije urediti svoj konkretan ugovorni odnos.

Nadalje, uz tu glavnu tražbinu na primatelja prelaze i sporedna prava, kao što su pravo prvenstvene naplate, hipoteka, založno pravo, prava iz ugovora s jamcem, prava na kamate, ugovornu kaznu i sl. To je pravilo o prelasku svih sporednih prava posljedica ustupa tražbine, jer se tim ustupom mijenjaju cjelokupni dosadašnji subjekti obveznog odnosa. Stoga novi vjerovnik stupa u ugovor s istim pravima i obvezama koje je imao i stari vjerovnik. No, od toga osnovnog pravila ipak postoje određene iznimke. Naime, ustupitelj može predati založnu stvar primatelju samo ako zalagodavac pristane na to, inače ona ostaje kod ustupitelja da je čuva za račun primatelja.

Za sklapanje ugovora o cesiji ZOO ne propisuje poseban oblik. Ipak, za cesiju je potreban poseban oblik ako se ustupa tražbina koja potječe iz ugovora koji prema zakonu mora biti zaključen u propisanom obliku. Uz to, u SZ-u (čl. 146. SZ-a) izričito je propisano da se **ustup tražbine koju je vjerovnik prijavio u stečajni postupak može dokazivati samo javnom ili javno ovjеровljenom ispravom ili ako stečajni vjerovnik taj prijenos potvrdi svojom izjavom danom pred sudom.**

Slijedom navedenoga proizlazi da je **za potrebe dokazivanja u stečajnom postupku određen kvalificirani oblik ugovora o cesiji kada se otuđuje tražbina koja je prijavljena u stečajnom postupku.**

No, ako stečajni vjerovnik nakon otvaranja stečajnog postupka otuđi svoju tražbinu koju nije prijavio u tom postupku, **stjecatelj tražbine može u stečajnom postupku imati samo ona prava koja bi mogao imati i njegov prednik, odnosno takav vjerovnik, u biti, nema prava u stečajnom postupku.** Ako pak stečajni vjerovnik otuđi

svoju tražbinu koju je prijavio u stečajnom postupku, njezin stjecatelj stupa u pravni položaj svoga prednika.¹⁵ Ista su pravila o kvalificiranoj formi za sklapanje ugovora o cesiji predviđena i za predstečajni postupak.

4. OSTALE VRSTE OBRAČUNSKIH PLAĆANJA

Uz prethodno navedene, u praksi se još kao obračunski načini podmirivanja obveza javljaju **uputa (asignacija)**, preuzimanje duga i pristupanje dugu.

Uputa ili asignacija (čl. 130. – 144. ZOO-a) je izjava assignanta /uputitelja/ kojom ovlašćuje assignata /upućenika/ da u svoje ime, a za račun assignanta izvrši određenu činidbu assignataru /primatelju upute/, a assignatara ovlašćuje da u svoje ime, a za njegov /tj. assignantov/ račun primi činidbu od assignata.¹⁶ Iako se asignacijom mogu postići učinci cesije ili preuzimanja duga kao preinačenja obveznog odnosa putem promjene subjekata tog odnosa, ipak kod asignacije ne dolazi do promjena subjekata postojećeg obveznog odnosa, nego nastaju novi obvezni odnosi između stranaka. Odnos koji nastaje kod asignacije može se opisati na sljedeći način: osoba A. (assignant) ovlašti osobu B. (assignat) ovako: „Platite za moj račun osobi C. (assignatar) svotu od 1.000,00 kn.“ Istodobno osoba A. ovlašćuje i osobu C. na sljedeći način: „Naplatite od osobe B. za moj račun svotu od 1.000,00 kn.“ Assignacija je civilno-pravni temelj mjenice i čeka, a njome se inače može znatno skratiti plaćanje i time proširiti bezgotovinski promet. Naime, asignacija služi za prijenos imovinskih vrijednosti uz pomoć činidaba trećih osoba, jer se jedinim plaćanjem vrše dvije ili više promjena imovinskih vrijednosti.

Kada je nad jednom od stranaka **u ovom poslovnom odnosu otvoren stečajni postupak**, nema posebnih pravila u SZ-u, stoga vrijede opća pravila koja se odnose i na ostale odnose. Osobito je važno pravilo da otvaranjem stečajnog postupka prestaju nalozi i ugovori o obavljanju poslova (čl. 193. i 195. SZ-a), stoga ako je prije otvaranja stečajnog postupka assignant ovlastio assignata za određenu uplatu, ali to nije izvršeno, onda taj nalog prestaje. No ako je na temelju upute stečajni odnosno predstečajni dužnik assignatar, taj je poslovni odnos i dalje na snazi jer se time dužniku u stečaju odnosno predstečaju podmiruje tražbina treće osobe.

4.1. PREUZIMANJE DUGA

Dug se preuzima ugovorom¹⁷ zaključenim **između dužnika i preuzimatelja (treće osobe), a vjerovnik mora pristati na preuzimanje duga.** Zaključenjem tog ugovora uz pristanak vjerovnika, treća osoba odnosno preuzimatelj stupa na mjesto prijašnjeg dužnika i preuzima na sebe ispunjenje obveze iz ugovora, dok prijašnji dužnik izlazi iz toga obveznog odnosa. Ta se vrsta ugovora zaključuje radi preuzimanja tudeg duga i njegova oslobađanja od te obveze, s tim da razlozi koji motiviraju treću osobu mogu biti različiti, kao npr. oslobađanja od duga koji preuzimatelj ima prema dužniku, zatim radi darivanja dužniku ili radi preuzimanja duga uz istodobno ugovaranje neke protučinidbe od strane dužnika i sl. Bitna je činjenica da se svi ti

¹⁵ Otkup tražbina koje su prijavljene u stečajni odnosno predstečajni postupak vrši se onda kada je neka osoba zainteresirana za sklapanje stečajnog plana ili neko drugo preuzimanje imovine i poslovanja dužnika.

¹⁶ Vedriš, M.; Klarić P.: *Gradansko pravo*, Narodne novine d.d., Zagreb, 1995., str. 319.

¹⁷ Članci 96. – 103. ZOO-a.

razlozi tiču odnosa između dužnika i trećega, a ne i vjerovnika, koji samo pristaje na tu promjenu.

Nakon što je vjerovnik dao **svoj pristanak na ugovor o promjeni dužnika**, nastaju određene pravne posljedice tog ugovora. Prvenstveno preuzimanjem duga preuzimatelj stupa na mjesto prijašnjeg dužnika, a ovaj se oslobađa obveze. Dakle, obveza koja je postojala u ugovoru prelazi na novog dužnika te je postojeća obveza između preuzimatelja i vjerovnika ista kao što je bila i između prijašnjeg dužnika i vjerovnika, što znači da se ugovor u svemu kakav je bio prenio na novu osobu. No, ako je u vrijeme vjerovnikova pristanka na ugovor o preuzimanju duga preuzimatelj bio prezadužen, a to vjerovnik, kada je davao svoj pristanak na ugovor o promjeni dužnika, nije znao niti je morao znati, prijašnji dužnik se ne oslobađa obveze, a ugovor o preuzimanju duga ima učinak ugovora o pristupanju duga.

Sve dok vjerovnik ne da svoj pristanak na zaključenje ugovora o preuzimanju duga, na temelju zakonske pretpostojke smatra se da ugovor o preuzimanju duga ima učinak ugovora o preuzimanju ispunjenja, a tako je i ako vjerovnik odbije dati pristanak na taj ugovor.

Samo preuzimanje duga nije toliko često nakon otvaranja predstečajnog i stečajnog postupka, ali je moguće npr. da **netko preuzme dug koji ima treća osoba prema stečajnom dužniku** i na taj način treća osoba podmiruje nečiji dug prema predstečajnom odnosno stečajnom dužniku. No, u praksi ima više takvih slučajeva prije otvaranja stečajnog odnosno predstečajnog postupka kada treće osobe preuzimaju dug kako dužnik ne bi došao u situaciju da ima blokadu računa odnosno da se ispune predstečajni odnosno **stečajni razlozi**.

4.2. PRISTUPANJE DUGU

Ugovor o pristupanju tuđemugu zaključuje se **između vjerovnika i treće osobe**. Time je istaknuta razlika između tog ugovora i ugovora o preuzimanju duga i ugovora o preuzimanju ispunjenja kod kojih se ugovor zaključuje između dužnika i treće osobe. Naime, ugovorom između vjerovnika i trećeg, kojim se taj treći obvezuje vjerovniku da će ispuniti njegovo potraživanje od dužnika, treći stupa u obvezu pored dužnika (čl. 101. i 102. ZOO-a). Dakle, kod pristupanja dugu sam dužnik nije stranka tog ugovora, nego treći stupa u obvezni odnos pored dužnika, i to bez dužnikova pristanka, a dužnik se ne oslobađa svoje obveze prema vjerovniku. Na temelju ovog ugovora vjerovnik ima pravo zahtijevati ispunjenje obveze iz ugovora kako od postojećeg dužnika tako i od treće osobe koja je pristu-

pila tom dugu. Iako nije dao svoj pristanak na zaključenje ugovora, dužnik ne može spriječiti trećega da ispuni dužnu činidbu o dospelosti, pod uvjetom da sam dužnik nije ispunio dužnu činidbu.

No, u pogledu izjave o prijeboju postoje **posebna pravila** kada se **izjavu daje prije otvaranja stečajnog postupka**, a s ciljem **spriječavanja** da se nad **dužnikom otvori stečajni postupak**. Tako je propisano da **treća osoba može na ročištu radi očitovanja o prijedlogu za otvaranje stečajnoga postupka dati izjavu o pristupanju dugu stečajnoga dužnika** (čl. 124. SZ-a). Uz **izjavu** je treća osoba obvezna predložiti sudu **ispravu o sadržaju i načinu ispunjenja dužnikovih obveza** koju je ovjerio javni bilježnik. Da bi sud mogao odobriti takvo pristupanje dugu, potrebno je da se pristupitelj obveže da će najkasnije u roku od 2 mjeseca od dana donošenja rješenja o odobrenju pristupanja dugu ispuniti sve dospjele obveze stečajnoga dužnika, a ostale, u vrijeme pristupanja dugu već nastale obveze, kako budu dospijevale.

Danu izjavu **sud će ocijeniti** i, prema potrebi, provjeriti i zatražiti odgovarajuće jamstvo. Zbog toga može i odgoditi ročište. Ako se pokaže da je izjava o pristupanju dugu bez valjanog pokrića, njezin davatelj odgovara za prouzročenu štetu i troškove postupka. Davatelj izjave o pristupanju dugu i njegovi jamci, nakon što sud odobri pristupanje dugu, solidarno odgovaraju s dužnikom za njegove obveze nastale do davanja izjave o pristupanju dugu. Rješenjem kojim se odobrava pristupanje dugu sud će obustaviti stečajni postupak. Protiv toga rješenja pravo na žalbu imaju podnositelj prijedloga i dužnik. Vjerovnici stečajnog dužnika čija je tražbina prema dužniku nastala do pristupanja dugu i koja je utvrđena ovršnom ispravom, mogu na temelju te isprave i rješenja kojim se odobrava pristupanje dugu izravno tražiti ovrhu protiv pristupitelja i njegovih jamaca. Dužnik odgovara solidarno s pristupiteljem dugu za preuzete obveze. Vjerovnici koji prema stečajnom dužniku imaju ovršnu ispravu, mogu i nakon pristupanja dugu izravno na temelju te isprave protiv njega tražiti ovrhu.

Dakle, da bi se **odobrilo pristupanje dugu s ciljem sprječavanja otvaranja stečajnog postupka**, potrebno je da je predmetnu **izjavu ovjerio javni bilježnik te da sadržava podatke o dužnikovim obvezama i načinu njihova ispunjenja**, s time da **do tog ispunjenja može doći najkasnije u roku od dva mjeseca** od dana donošenja rješenja o odobrenju pristupanja dugu.¹⁸

¹⁸ Ova kvalificirana forma uvedena je nakon velikog broja danih izjava koje su bile bez pokrića, odnosno, davanjem takvih izjava odugovlačilo se s otvaranjem stečajnog postupka, a pristupitelji nisu podmirivali tražbine vjerovnika.

OBRAČUN PUTNIH TROŠKOVA I OSTALIH NADOKNADA

III. izmijenjeno izdanje, veljača 2019.

Redakcija: mr. Anja BOŽINA

Na brojnim (slikovitim) primjerima dani su razumljivi i jednostavni naputci za svakodnevno postupanje u vezi s izdavanjem i obračunom putnih naloga, isplatom dnevnica, terenskog i pomorskog dodatka, nadoknadom troškova sa službenog putovanja (noćenje, prijevoz i dr.) te posebno obračun korištenja privatnim automobilima za službene potrebe (uključujući loko-vožnju). Službena putovanja u inozemstvo, način obračuna dnevnica pri prolasku kroz više zemalja, evidentiranje svih navedenih troškova u poslovnim knjigama – sve to i više od navedenog sadržava ova knjiga.

Narudžbenica na kraju časopisa

